

JOSEP RIUS-CAMPS, LLIURE

Una entrevista de DAVID PAGÈS I CASSÚ I JOSEP PAGÈS I FARRÓ
Fotografies d' ALEX RADEMAKERS

Josep Rius-Camps (Esparreguera, 1933), sacerdot, patròleg, biblista i professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya, és un personatge de motlle únic. El lloc on resideix —l'ermita de Sant Pere de Reixac (Vallès Occidental)— també és singular. Rius-Camps és conegut pels seus llibres de patrologia i de Sagrada Escriptura. Fa més de cinquanta anys començà a endinsar-se en el Còdex Beza, un manuscrit uncial considerat per ell com «el text més proper al text original, malauradament perdut, dels quatre evangelis». A la Fundació Bernat Metge hi té publicats quatre volums: dos sobre el *Tractat dels Principis* d'Orígenes i dos més sobre les quatre cartes autèntiques de sant Ignasi, el bisbe de Síria.

En definir la vostra personalitat, un adjectiu que potser us escau és el de «lliure», perquè no sou d'identificar-vos amb cercles, grups...

A mi em preocupa la persona, amb els seus lligams. La persona és important, no pas el poble, el grup, la religió... Tots tendeixen a agafar les persones i les cataloguen... i la persona, per si mateixa, depèn del grup. De seguida hi ha un lideratge, el qual fa la piràmide, que, en el fons, és el poder, amb les seves diferents vessants. Llavors, per ser lliure, has de ser una persona. Has d'optar per ser diferent.

Hi ha alguna faceta, de les moltes que presenteu, que les relligui totes?

La d'investigador. Investigador tipus Sherlock Holmes. Això m'ho van dir en anglès en un congrés a Oxford: «Què és això que ens diu el Sherlock Holmes català?» Em va quedar molt gravat. I sí, m'hi sento identificat: investigador en el sentit de detectiu. Penso que hauria tingut èxit com a detectiu per la capacitat que tinc com a investigador que s'ha alliberat de lligams.

A casa vostra éreu dotze germans...

Sí. Jo era el tercer de dotze. Entre els germans hi havia dues vessants: la dels arquitectes i la dels de lletres, englobant en aquesta última la poesia i la imatge. Jo, la imatge, la tinc sempre al cap. La fotografia em va fer descobrir que tenia capacitat d'intuïció. M'agradava fer enfocaments diferents dels que feien els altres.

Què és el que més agraiu als vostres pares?

Que ens varen deixar ser molt lliures. No ens varen adoctrinar mai.

El vostre pare era ebenista. Al monestir de Montserrat hi ha obra seva.

El pare era molt bon ebenista. Treballava amb fustes fines. Molts elements d'ebenisteria que hi ha en diferents indrets del monestir són obra seva: la sala capitular, els teginats que culminen en la porta del Signe, les quatre pinyes del tron de la Mare de Déu i els passamans de fusta d'ametller que hi porten. Hi va treballar durant dotze anys.

I la vostra mare era mestra.

Sí, però un cop casada ja no va exercir professionalment i això li permeté dedicar-se a l'educació dels fills. Ella volia que féssim el batxillerat i per aquest motiu calia que ens traslladéssim a Barcelona. A Esparreguera, la mare ens va preparar, als meus germans grans i a mi, per a fer l'ingrés i el primer curs per lliure a l'Institut Jaume Balmes. Ens en vam sortir prou bé davant d'un tribunal format per tres professors.

De quin any estem parlant?

L'any 1944 férem cap a Barcelona. Al meu pare li van oferir una antiga església que no havia estat cremada, al carrer d'Elisabets. Va llogar la rectoria i tota l'església. La va adaptar molt bé. Hi vam viure des d'aquell any fins que el meu germà Ramon la va deixar perquè s'hi instal·lés la llibreria La Central del Raval.

El segon curs de batxillerat, també el féreu al Balmes, però llavors canviàreu d'institut...

Nosaltres vivíem a tocar de la Rambla i la mare va tenir clar que, quan fos possible, aniríem a l'Institut Milà i Fontanals, al carrer de la Canuda, que ens quedava molt més a prop. Però jo era massa petit per seguir el ritme dels germans grans i el curs no em va anar bé. Aleshores, com que de petit, als set anys, ja havia manifestat el meu desig de ser capellà (la meva mare ho desitjava molt), m'enviaren al Seminari Menor de la Conreria, prop de Tiana, pensant que així també podria recuperar els estudis. Hi vaig arribar l'octubre de 1945, amb el curs ja començat.

Com recordeu aquella etapa?

Els primers mesos no van ser fàcils. La formació, en general, era mediocre, però hi havia matèries que m'interessaven i m'agradaven molt: llatí, grec, matemàtiques... Recordo que mossèn Joan Batlles va ser el primer que ens va fer llegir en català. Grans records d'aquella etapa potser no els tinc perquè, sense que en tinguessis consciència, et senties dintre d'un sistema. Jo volia ser capellà, però havia de passar per l'adreçador.

I als disset anys, al Seminari Conciliar de Barcelona.

Al Seminari Major s'hi estudiava filosofia i teologia. Hi havia professors molt bons. Un dels que més em marcaren fou el doctor Isidre Gomà, que em va fer estimar el text grec de l'Evangelí de Mateu.

L'ordenació sacerdotal tingué lloc l'any 1957.

Sí, però no va ser al seminari, com era habitual, sinó a Esparreguera, el meu poble natal. Jo volia anar a Roma per ampliar els estudis. Vaig anar a veure el bisbe, el doctor Gregorio Modrego, que coneixia molt bé perquè jo, durant les vacances, anava al bisbat i li escrivia a màquina cartes de salutacions. Com que, del meu curs, ja n'havien enviat un, Jordi Sánchez Bosch, a Roma, i un altre, Josep M. Via Taltavull, a Salamanca, em va dir que no era possible perquè no hi havia diners. Li vaig dir que no es preocupés per aquest tema, que ja me'ls buscaria jo. Va acceptar la proposta. Com que pertanyia a una família nombrosa, vaig recollir 30.000 pessetes d'aquell temps, quantitat que em va permetre fer la vida i pagar-me els estudis.

I cap a Roma hi falta gent.

El doctor Gomà em va fer entrar a la Universitat Gregoriana de Roma (1957-1959). Aquells dos cursos, que eren previs a la llicència, la gent es preparava per a la gran tesi final. Un examen que en deien «les cent tesis». A mi, això no em deia res, però ho havia de fer. Va ser llavors quan vaig començar a treballar sant Tomàs, buscant tots els textos haguts i per haver sobre el pecat original. Vaig contactar amb un professor, el pare William A. Van Roo, que, davant del meu interès, va acceptar dirigir-me la tesi. L'any 1959 vaig obtenir la llicenciatura en teologia.

Devíeu continuar treballant en la tesi.

No. El bisbe em va enviar al Seminari de la Conreria, ara com a formador. Però només hi vaig estar un any. Llavors, el doctor Gomà em va suggerir que em dedicés als estudis de teologia oriental. I el bisbe (el doctor Modrego) em va proposar de tornar a Roma a estudiar al Pontifici Institut Oriental.

Aquesta vegada per fer la llicenciatura en teologia oriental.

Sí, a Roma vaig fer els cursos de doctorat a la Pontificia Universitat Gregoriana (1960-1961), i la llicenciatura en teologia oriental al Pontifici Institut Oriental (1960-1963). Això em va obligar a deixar el mestratge del pare William A. Van Roo, per poder fer una tesi amb un expert en aquesta disciplina, el pare Antonio Orbe (1917-2003), que ha estat considerat el millor estudiós dels gnòstics de tots els temps. Li vaig demanar que em suggerís algun autor oriental de la talla de sant Tomàs.

I quina va ser la resposta?

No va dubtar gens: Orígenes d'Alexandria, sobre el qual l'única cosa que em va dir va ser que anés directament al text, que no en llegís res i que m'esperés una temporada per tornar a anar a parlar amb ell.

Ens podríeu fer unes pinzellades sobre la vida i l'obra d'Orígenes d'Alexandria?

És un personatge difícil de catalogar. Orígenes és un dels pares de l'Església cristiana. Va exercir una gran influència intel·lectual en el seu temps i, també, més endavant. El podem definir com un investigador excepcional. Potser és el savi més gran que ha tingut mai l'Església. Si la paraula savi es pot aplicar a algú, és a ell. Sempre s'ha parlat de sant Agustí, sant Tomàs... No els nego, però ell va anar molt enllà. Va tenir molt de contacte amb els gnòstics, una secta molt diferenciada, amb moltes vessants.

La prestigiosa beca Alexander von Humboldt us permeté anar a Alemanya, on estiguéreu nou anys.

Sí, durant l'últim any al Pontifici Institut Oriental vaig veure una convocatòria per a les beques Alexander von Humboldt. M'hi vaig presentar i me la van donar. Cobria nou mesos, però me la van prorrogar fins a tres anys i mig. Hi treballava de valent, però estava preocupat perquè no m'acabava de sortir la tesi. Hi va haver un fet que la va fer avançar: el meu germà Lluís, missioner pare blanc, es trobava a l'Àfrica. Li enviava cartes. I va resultar que, en explicar-li en detall la tesi que anava redactant sobre Orígenes, vaig adonar-me que el que li acabava de dir funcionava. Vaig fer una còpia diferent per al pare Orbe i em va animar a acabar-la de redactar. La vaig defensar al Pontifici Institut Oriental de Roma el mes de febrer del 1968. La defensa va ser dura, però vaig aconseguir el 10. A Alemanya, això ho valoren molt. Cal dir que la vaig

ORÍGENES ÉS UN DELS PARES DE L'ESGLÉSIA CRISTIANA. VA EXERCIR UNA GRAN INFLUÈNCIA INTEL·LECTUAL, [...] POTSER ÉS EL SAVI MÉS GRAN QUE HA TINGUT MAI L'ESGLÉSIA.

FA MÉS DE CINQUANTA ANYS QUE TREBALLA EN EL CÒDEX BEZA. ME'N VAIG ENAMORAR PER LA SEVA COHERÈNCIA.

ampliar notablement fins a convertir-la en *El dinamismo trinitario en la divinización de los seres racionales según Orígenes*.

Quina creieu que és la vostra gran aportació respecte a l'obra d'Orígenes d'Alexandria?

El paper de l'Esperit Sant. Vaig descobrir que Orígenes no sols parlava del paper del *logos*, que és la paraula, sinó també de l'Esperit Sant, que no estava valorat. Això va ser el que el pare Orbe va veure que era important. Vaig fixar-me també en el paper de l'esperit de l'home, que ara estic redescobrint: en tot home i dona, abans de néixer, Déu hi ha posat una capacitat que, si la vas activant, et permet arribar a ser fill de Déu.

Mentre aneu publicant el gran comentari científic al llibre dels Fets dels Apòstols en quatre volums, descobriu el Còdex Beza.

Fa més de cinquanta anys que hi treballa. Me'n vaig enamorar per la seva coherència. Presenta una versió crítica dels Evangelis conservant, en la seva essència, un text en grec que els copistes llatins van transcriure, però no interpretar, en no saber a fons l'idioma. A vegades coincideix amb altres còdexs, a vegades no. És del segle IV. L'original es va trobar a Lió, tot i que actualment es conserva a Cambridge. Teodor de Beza, exiliat a Ginebra, era el capellà dels hugonots, els quals havien arborat una persecució contra els papistes i es van apoderar de Lió. Van destruir el cenobi de Sant Ireneu, on es trobava el còdex. Ell, que en coneixia l'existència, va ordenar-los que l'hi portessin a Ginebra

abans de destruir la cripta. Com que els de Cambridge, que eren anglicans i antipapistes, havien afavorit els hugonots, Beza els va regalar el còdex per a la seva biblioteca. Jo l'he tocat personalment, tot i que ara no el deixen veure a ningú. No se n'ha fet mai una nova còpia. Al segle IX es van fer suplementes de pàgines que hi falten.

L'any 1994 coneguéreu Jenny Read-Heimerdinger, bibliista anglesa que havia arribat, d'una manera independent, a conclusions molt semblants a les vostres.

Sí, és així. Va ser una casualitat. Vaig participar en un col·loqui internacional sobre el Còdex Beza a Lunèl, França. Em va tocar la comunicació el primer dia. En acabar, em ve una senyora, molt més jove que jo, parlant en francès, mostrant interès pel que havia dit i escrit sobre el tema. Va ser el principi d'un conjunt de col·laboracions en comú, com ara l'edició bilingüe (grec-català) per primera vegada en una sola obra dels dos volums dels escrits de Lluc: *Demostració a Teòfil. Evangeli i Fets dels Apòstols segons el Còdex Beza* (Fragmenta Editorial).

Quan us instal·leu a l'ermita de Sant Pere?

Vaig considerar que la meua etapa a Alemanya ja s'havia acabat i l'any 1971 vaig tornar a Catalunya. Josep Maria Juan-Torres, rector de Montcada, em va oferir la possibilitat d'anar a l'ermita de Sant Pere de Reixac. I aquí visc des d'aleshores, cultivant rosers i orquídies i desxifrant còdexs multiseulars...

El vostre jardí és una de les joies del lloc...

A mi m'agrada la bellesa. La flor de l'arbre, la bellesa de la fruita. La tinc molt a dins. La coherència és bellesa. El Beza és molt bell perquè és coherent.

Si tornéssiu a començar, us ordenaríeu prevere?

No ho sé. És molt difícil de respondre aquesta pregunta perquè he fet un progrés. No he renegat mai del que he fet. Jo estava dintre del sistema. Ara n'estic al marge. Continuo estant a la Facultat, on soc professor emèrit. Tinc un seminari, que fa uns trenta anys que imparteixo. Sempre hi he tingut alumnes. Un d'ells, Pere Cané, coneix molt bé, també, el Còdex Beza. Defensarà la seva tesi en anglès aquest any. Ell serà el meu successor. Veig que és la persona idònia.

Quin llibre vostre recomanaríeu, en primer lloc, a una persona que volgués entrar en la vostra obra?

L'èxode de l'home lliure, un dels primers que vaig publicar.

I si us en demanessin per un que no fos d'autoria vostra?

El llibre del Deixeble a qui Jesús estimava. Considero que és un llibre revolucionari, d'aquells que et fan canviar la mentalitat. Tot i que no deixa entreveure mai l'autoria, se'l coneix com l'Evangeli de Joan.

Què us ha ensenyat la vida, fins ara?

Diria que dona voltes, que s'expandeix. Es va eixamplant. L'univers és expansió. També la importància de descobrir l'altre, ajudar l'altre, les necessitats de l'altre, sortir del teu ego. Per ser lliure, has de ser una persona. Has d'optar per ser diferent. Ho he aplicat fil per randa.

Hi penseu, en la mort?

No, però soc conscient que m'han fet una pròrroga perquè hem d'escriure un llibre sobre l'Escrit del Deixeble a qui Jesús estimava. Soc molt feliç a Reixac. Hi ha molta gent que m'ha dit que llegint el meus llibres, o sentint-me, s'ha alliberat. Aquest és el meu paper: alliberar l'altre, alliberar-lo de tota mena de lligams, siguin els que siguin. Per això m'agrada l'asindeton: perquè matisa la frase precedent.

Com us imagineu l'eternitat?

Penso que serà una experiència molt divertida. Dependrà de cada un, del seu món. Sempre serà de relació. Espero poder anar per totes les galàxies i supergalàxies i anar-ho veient tot, sense cremar-me enlloc.

**EL 1971 EM VAN
OFERIR LA
POSSIBILITAT
D'ANAR A L'ERMITA
DE SANT PERE DE
REIXAC. I AQUÍ VISC
DES D'ALESHORES,
CULTIVANT ROSERS
I ORQUÍDIES I
DESXIFRANT
CÒDEXS
MULTISECULARS...**